
Problemi razgraničenja u Štajerskoj i pitanje manjina u mirovnom ugovoru s Austrijom 1919.

LIVIA KARDUM¹

Sažetak

Granica u Štajerskoj između Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca određena je kao i ona u Koruškoj tek nakon teške diplomatske borbe u kojoj su se koristili svi raspoloživi argumenti. Austrijanci su zahtjev za plebiscitom na mariborskom području argumentirali ne samo činjenicom da je u Mariboru većinsko germansko stanovništvo, već da su i u okolici Vendi, nimalo slični Slovencima u Kranjskoj. Konferencija mira nije prihvatila austrijski zahtjev, Maribor je pripao jugoslavenskoj državi, Radgona Austriji, a sve zemlje nasljednice Austro-Ugarske morale su uz St. Germainski mirovni ugovor s Austrijom potpisati i Konvencije o zaštiti manjina.

Ključne riječi: Štajerska, Vendi, St. Germainski mirovni ugovor, Konvencije o zaštiti manjina, Pariška mirovna konferencija

Potpisivanjem mira s Njemačkom veliki saveznici (Francuska, Velika Britanija i SAD) riješili su svoj najveći problem, ali za Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca potpisivanje Versailleskog mirovnog ugovora značilo je samo međunarodno priznanje novonastale jugoslavenske države. To je bio velik i značajan uspjeh za mladu državu, ali pitanje gotovo svih njezinih granica ostalo je do zaključenja mira s Mađarskom, Austrijom, Bugarskom i Italijom, do daljnjega otvoreno, usprkos tome što su te granice (pa donekle i ona s Italijom) u načelu već bile određene. Ali od časa predaje preliminara do potpisivanja mirovnog ugovora moglo se još štošta promijeniti na štetu Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Ipak, jugoslavenska delegacija se nadala da će zadržati stečene pozicije bar prema Bugarskoj, Mađarskoj i Austriji, koje su pripadale taboru pobijedenih neprijateljskih država. Zbog toga

1 Prof. dr. sc. Livia Kardum je izvanredni profesor na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu na predmetu "Suvremena politička povijest"

je Jugoslavene teško pogodilo kad su Saveznici počeli ozbiljno razmatrati austrijski prijedlog da se i u južnoj Štajerskoj s gradskim centrom Mariborom provede plebiscit. Naime, austrijska delegacija je već 16. lipnja podnijela mirovnoj konferenciji memorandum u kojem svoj zahtjev opravdava tvrdnjom da se Štajerci od ostalih Slovenaca razlikuju po običajima, ponašanju, ekonomskim interesima i u industriji i u poljoprivredi, kao i po lokalnom domoljublju. Osim toga, priključenje Štajerske Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca ozbiljno bi ugrozilo ekonomsku cjelinu koju to agrarno područje čini s industrijskom centralnom Štajerskom. Uništio bi se i saobraćajno-komunikacijski sistem koji povezuje te regije i ugrozila egzistencija grada Beča jer se s tog područja snabdijeva ugljenom i električnom energijom iz elektrana na Dravi. Zbog toga su Austrijanci tražili plebiscit i u južnoj Štajerskoj, čije će se stanovništvo u velikoj većini izjasniti za priključenje Austriji, tvrdilo se na kraju memoranduma.² Taj prvi austrijski memorandum kojim se traži plebiscit za Štajersku nije bio uvažen i Vijeće šefova delegacija na sjednicama od 10. i 11. lipnja dodijelilo je i Maribor i Radgonu Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca.³ No austrijska delegacija, očito na poticaj Talijana, nije odustajala pa je 9. kolovoza uručila novi memorandum o Štajerskoj u kojem još detaljnije i argumentiranije ističe potrebu za provedbom plebiscita i u tom sektoru jugoslaveno-austrijske granice, a ne samo u Koruškoj. Tako se uz navođenje geografskih, ekonomskih i saobraćajnih razloga koji opravdavaju poseban tretman tog područja čak tvrdi da uz Nijemce u južnoj Štajerskoj kao i u Koruškoj žive takozvani "Vendi", koji se u potpunosti razlikuju od Slovenaca iz Kranjske. Posebna pažnja posvećena je u austrijskom memorandumu dolini rijeke Mure s gradom Radgonom, pa se tvrdi da i ta dolina i Radgona u potpunosti i geografski i ekonomski pripadaju centralnoj Štajerskoj i da su naseljeni u cjelosti isključivo Nijemcima, a to su priznale i jugoslavenske vlasti.⁴

Jugoslavenska delegacija je brzo ragirala na austrijski zahtjev vlastitim memorandumom upućenim 11. kolovoza predsjedniku mirovne konferencije Georgesu Clemenceauu o graničnom problemu Austrije i Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Jugoslavenski memorandum energično i oštro opovrgava tvrdnju Austrijanaca o postojanju 'Venda', pa izražava čuđenje i zaprepaštenje kako se austrijska delegacija usudila izaći pred vrhovni internacionalni forum Konferencije s tako apsurdnom tvrdnjom. Podjednako neopravdana je i tvrdnja Austrijanaca, navodi se dalje, o ekonomskoj neophodnosti južne Štajerske za Beč i Graz, iz čega slijedi da uopće ne bi smjelo

2 Almond-Lutz, *The Treaty of St. Germain. A Documentary History of Its Territorial and Political Clauses - With a Survey of the Documents of the Supreme Council of the Paris Peace Conference*, Memorandum of the Austrian Delegation of June 16, on Styria and Carinthia, str. 385-387.

3 Isto, Resolution of the Council of Heads of Delegations regarding the Austro-Yugoslav Boundary, str. 389-390.

4 Isto, Memorandum Dated August 9, of the Austrian delegation, on Styria, str 390-394.

doći do otcjepljenja ni jednog dijela bivše Austro-Ugarske, jer su u krajnjoj liniji svi dijelovi Austro-Ugarske gravitirali prema prijestolnici – Beču. Austrijski prijedlog o provođenju plebiscita u južnoj Štajerskoj neprihvatljiv je za Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca uz ostalo i iz principijelnih razloga. Prihvaćanje te solucije značilo bi da se čitava jugoslavensko-njemačka (austrijska) granica određuje plebiscitom iako su Jugoslaveni bili protiv plebiscita i u Koruškoj. Na taj način Nijemcima se daje formalno pravo i mogućnost realizacije plodova svoje nasilne germanizacije. Osim toga, jugoslavenski memorandum napominje da je prijedlog Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca o plebiscitarnom rješavanju drugih spornih jugoslavenskih graničnih zona odbijen, dok joj je u Koruškoj nametnut plebiscit protiv njezine volje.⁵

Međutim, tog puta Austrijanci su imali više uspjeha od delegacije Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, jer je Vijeće šefova delegacija odlučilo 26. kolovoza da pitanje južne Štajerske još jednom razmotri Teritorijalna komisija i podnese mu izvještaj.⁶ Jugoslavenska delegacija je na to uložila oštar ali bezuspješan protest.⁷

Komisija za teritorijalna pitanja još je jednom razmotrila problem južne Štajerske i podnijela 27. i 28. kolovoza svoj izvještaj koji je mogao ugroziti jugoslavenske interese. Naime, komisija nije mogla zauzeti jednoglasni stav. Francuski i britanski stručnjaci smatrali su da je austrijski prijedlog o plebiscitu u južnoj Štajerskoj neprihvatljiv iz više razloga. Kao prvo, nepravedno je nakon što je bio odbijen jugoslavenski prijedlog o općem plebiscitu u Banatu, Bačkoj, Baranji, Prekomurju, Štajerskoj, Koruškoj, Istri i Dalmaciji, a prihvaćen samo u Koruškoj, proširiti područje plebiscita i to na austrijski zahtjev i na južnu Štajersku. Osim toga, čak i austrijske statistike govore o velikoj većini Slovenaca od 75 tisuća prema 17 tisuća Nijemaca u tom području s izuzetkom grada Maribora. Evidentirane su i saobraćajne kao i ekonomske veze Maribora sa svojim slavenskim jugom. Jugoslaveni već osam mjeseci drže pod okupacijom to područje, navode Francuzi i Britanci, i za čitavo to vrijeme nije bilo prigovora njihovoj okupacijskoj upravi. I na kraju navodi se i to da je slovenski narod doveden u neobično tešku situaciju, jer se mirovnim ugovorima predviđa da jedna trećina cjelokupnog broja Slovenaca (milijun i pol) potpadne pod tuđinsku vladavinu. Predložen plebiscit samo bi pogoršao situaciju, te su se zato francuski i britanski stručnjaci, uz ostalo, izjasnili protiv takvog rješenja jugoslavensko-austrijskog graničnog pitanja. Međutim, ukoliko Vrhovni savjet prihvati plebiscit kao

5 Isto, Note from the Yugoslav Delegation on Reply to the Observations off the Austrian Delegation with Particular Refernces to Austro-Yugoslav Boundary Questions, str. 395-398.

6 Isto, Resolution of the Council of Heads of Delegations of August 26, 1919. Concerning the Plebiscite in the Marburg Area, str. 400.

7 Isto, Note from the Serb-Croat-Slovene Delegation Protesting Against the Plebiscite for Styria, str. 400.

doći do otcjepljenja ni jednog dijela bivše Austro-Ugarske, jer su u krajnjoj liniji svi dijelovi Austro-Ugarske gravitirali prema prijestolnici – Beču. Austrijski prijedlog o provođenju plebiscita u južnoj Štajerskoj neprihvatljiv je za Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca uz ostalo i iz principijelnih razloga. Prihvaćanje te solucije značilo bi da se čitava jugoslavensko-njemačka (austrijska) granica određuje plebiscitom iako su Jugoslaveni bili protiv plebiscita i u Koruškoj. Na taj način Nijemcima se daje formalno pravo i mogućnost realizacije plodova svoje nasilne germanizacije. Osim toga, jugoslavenski memorandum napominje da je prijedlog Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca o plebiscitarnom rješavanju drugih spornih jugoslavenskih graničnih zona odbijen, dok joj je u Koruškoj nametnut plebiscit protiv njezine volje.⁵

Međutim, tog puta Austrijanci su imali više uspjeha od delegacije Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, jer je Vijeće šefova delegacija odlučilo 26. kolovoza da pitanje južne Štajerske još jednom razmotri Teritorijalna komisija i podnese mu izvještaj.⁶ Jugoslavenska delegacija je na to uložila oštar ali bezuspješan protest.⁷

Komisija za teritorijalna pitanja još je jednom razmotrila problem južne Štajerske i podnijela 27. i 28. kolovoza svoj izvještaj koji je mogao ugroziti jugoslavenske interese. Naime, komisija nije mogla zauzeti jednoglasni stav. Francuski i britanski stručnjaci smatrali su da je austrijski prijedlog o plebiscitu u južnoj Štajerskoj neprihvatljiv iz više razloga. Kao prvo, nepravedno je nakon što je bio odbijen jugoslavenski prijedlog o općem plebiscitu u Banatu, Bačkoj, Baranji, Prekomurju, Štajerskoj, Koruškoj, Istri i Dalmaciji, a prihvaćen samo u Koruškoj, proširiti područje plebiscita i to na austrijski zahtjev i na južnu Štajersku. Osim toga, čak i austrijske statistike govore o velikoj većini Slovenaca od 75 tisuća prema 17 tisuća Nijemaca u tom području s izuzetkom grada Maribora. Evidentirane su i saobraćajne kao i ekonomske veze Maribora sa svojim slavenskim jugom. Jugoslaveni već osam mjeseci drže pod okupacijom to područje, navode Francuzi i Britanci, i za čitavo to vrijeme nije bilo prigovora njihovoj okupacijskoj upravi. I na kraju navodi se i to da je slovenski narod doveden u neobično tešku situaciju, jer se mirovnim ugovorima predviđa da jedna trećina cjelokupnog broja Slovenaca (milijun i pol) potpadne pod tuđinsku vladavinu. Predložen plebiscit samo bi pogoršao situaciju, te su se zato francuski i britanski stručnjaci, uz ostalo, izjasnili protiv takvog rješenja jugoslavensko-austrijskog graničnog pitanja. Međutim, ukoliko Vrhovni savjet prihvati plebiscit kao

5 Isto, Note from the Yugoslav Delegation on Reply to the Observations off the Austrian Delegation with Particular Refernces to Austro-Yugoslav Boundary Questions, str. 395-398.

6 Isto, Resolution of the Council of Heads of Delegations of August 26,1919. Concerning the Plebiscite in the Marburg Area, str. 400.

7 Isto, Note from the Serb-Croat-Slovene Delegation Protesting Against the Plebiscite for Styria, str. 400.

metodu određivanja jugoslavensko-austrijske granice, francuski i britanski stručnjaci predlažu da se područje plebiscita u južnoj Štajerskoj proširi i na Ptuj i Ljutomer, a da se zona Dravograda priključi koruškoj zoni "A" i da u njezinom sklopu glasa.

Nasuprot britanskim i francuskim stručnjacima našli su se zajedno Talijani i Amerikanci koji su podržali austrijski prijedlog o provedbi plebiscita u južnoj Štajerskoj, s obrazloženjem da jugoslavenski prijedlog o plebiscitu u Banatu, Baranji itd. nema ništa zajedničko s jugoslavensko-austrijskom granicom, a slavonsko stanovništvo čini većinu u mariborskom području samo na selu, ali ne i u gradovima. No i to seosko slavonsko stanovništvo, po mišljenju talijanskih i američkih stručnjaka, želi priključenje Austriji. Osim toga dvije trećine komunikacijskih veza veže Maribor sa sjeverom, a ne s jugom, a činjenica da su Slovenci raštrkani u različitim geografskim regionima (dolina Soče, Save, Drave) ne opravdava, po mišljenu Talijana i Amerikanaca, potrebu za njihovim ujedinjenjem. Zbog toga predlažu da se plebiscit održi i u južnoj Štajerskoj. Međutim, usprotivili su se prijedlogu svojih francuskih i britanskih kolega da se zona plebiscita proširi, a da se Dravograd priključi koruškoj zoni "A", jer se time povećava postotak Slovenaca u području plebiscita kako u južnoj Štajerskoj tako i u zoni "A".⁸

Na temelju tog izvještaja Teritorijalne komisije, Vijeće šefova delegacija je 27. kolovoza u potpunosti odbacilo plebiscit za čitavu južnu Štajersku, ali je sljedećeg dana ta odluka bila dopunjena rješenjem da se Radgona priključi Austriji, a da Maribor ostane Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca.⁹

Time je Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca bila pošteđena plebiscita u mariborskom području, ali je istodobno izgubila Radgonu, koja joj je u nacrtu ugovora s Austrijom već bila obećana. Delegacija je protestirala protiv te odluke memorandumom od 29. kolovoza u nadi da će se Saveznici u zadnji tren ipak prikloniti jugoslavenskoj tezi da je Radgona neraskidivo ekonomski, saobraćajno i etnički vezana s Prekomurjem, ali sve je bilo uzaludno.¹⁰ Savezničke i udružene sile potvrdile su 2. rujna u odgovoru austrijskoj delegaciji svoju odluku da Radgona pripadne Austriji.¹¹

Brige oko jugoslavensko-austrijske granice nisu bile jedine koje su delegaciju Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca mučile tih ljetnih mjeseci u vezi s potpisivanjem mira s Austrijom. Naime, velike sile spoznale su da je nemoguće odrediti pravedne etničke granice naročito među novonastalim državama na tlu bivše Austro-Ugarske. Zato su se nadale da će pomoću

8 Isto, Report of the Commission on Romanian and Yugoslav Affairs on the Plebiscite in Styria, str. 402-405.

9 Isto, Resolution of the Council of Heads of Delegations on a Plebiscite in Styria, str.406.

10 Isto, Memorandum from the Serb-Croat-Slovene Delegation on the Serb-Croat-Slovene Claims to Redkersburg, str. 407-408.

11 Isto, Replay of the Allied and Associated Powers on September 2, 1919, to Observations of the Austrian Delegation on the Questions of the Boundary Between Austria and Serb-Croat-Slovene State, str. 409-411.

“Konvencija o manjinama” i posebnim odredbama mirovnih ugovora o zaštiti manjina sa zemljama nasljednicama Austro-Ugarske, a sve pod nadzorom Lige naroda, uspjeti spriječiti budući iredentizam koji bi opet mogao izazvati političke krize i moguće nove sukobe. Međutim, te uzajamne garancije za nacionalne manjine trebale su i morale su preuzeti samo zemlje nasljedice Austro-Ugarske, dok naprotiv, velike sile poput Italije, koja se također povećala na račun Austro-Ugarske ili Francuska na račun Njemačke, nisu morale preuzeti nikakve obveze u tom smislu, iako su unutar svojih granica imale brojne manjine. Naravno, takvi planovi o obveznosti preuzimanja obaveza o zaštiti nacionalnih manjina naišli su na revolt i Čehoslovačke i Rumunjske i Poljske pa i Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca već na samom početku rada mirovne konferencije. Pogodene države smatrale su *obveznost* prihvaćanja takvih garancija miješanjem u unutrašnje-političke odnose, pa čak i pokušaj ograničenja vlastitog suvereniteta.

Problem oko manjina opet se aktualizirao u ljeto 1919. godine, jer su velike sile uporno inzistirale da u mirovni ugovor s Austrijom, koji je bio prvi na dnevnom redu nakon potpisivanja mira u Versaillesu s Njemačkom, uđe i odredba po kojoj bi se Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca morala obvezati (a također i Čehoslovačka, Rumunjska i Poljska) da će prihvatiti sve mjere koje velike sile *tek budu* propisale za zaštitu manjina, slobodu saobraćaja i tranzita. Delegacija Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca smatrala je tu obvezu (čl. 59. u prednacrtu ugovora, a u konačnom tekstu čl. 51.) jednom od najtežih obveza mirovnog ugovora s Austrijom.¹² Jugoslaveni, a i Rumunje, naročito je pogodilo to što čl. 59 ne čini razliku prema teritoriju koji je već 1914. godine bio u sastavu Rumunjske odnosno Srbije. To je konkretno značilo za Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca da se čl. 59 o zaštiti manjina odnosi i na, za Srbijance neprikosnovenu, Makedoniju. Zato je član jugoslavenske delegacije Mata Bošković 21. kolovoza, kad je delegacija raspravljala potpisati li ili ne potpisati mirovni ugovor s Austrijom, predložio da se priopći vladi kako se nikako ne smije pristati na čl. 59, a ako se on ne izmijeni, ne smije se potpisati ni mirovni ugovor. Međutim, ukoliko bi se vlada ipak odlučila na potpisivanje mirovnog ugovora s Austrijom, Bošković je tražio da se vlada obavijesti kako će on u tom slučaju istupiti iz delegacije.¹³

Sljedećeg dana Bošković je delegaciji predočio svoje pismo za vladu u Beogradu u kojem objašnjava svoj stav u vezi s primjedbama na čl. 59. Bošković je na opće zaprepaštenje delegacije u tom pismu, kod analize općepolitičke situacije zaključio, da je za Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca veći problem neriješeno jadransko pitanje od nepotpisivanja mira s Austrijom.

12 Bogdan Krizman, Bogumil Hrabak, *Zapisnici sa sednica delegacije Kraljevine SHS na mirovnoj konferenciji u Parizu 1919-1920*, Beograd 1960, sjednica od 21. Jula 1919, str.160-170. (dalje Zapisnici)

13 Isto, sjednica od 21. Augusta 1919. Str 175-176.

Smatrao je da se popuštanjem na istoku ništa neće postići na zapadu. Delegati su žestoko osudili Boškovićevo aludiranje kao i njegovu namjeru da svoje mišljenje dostavi vladi, a da to istodobno ne učini i delegacija.¹⁴

Na sjednici od 25. kolovoza, Bošković je na inzistiranje delegata ipak pristao izbaciti iz svog pisma dio koji govori o hitnosti rješnja spora s Italijom i zadržati se samo na spornom čl. 59.¹⁵

Međutim, Bošković nije dugo izdržao. Već 29. kolovoza pripremio je novo pismo za vladu u kojem predlaže sporazum s Talijanima, kako bi se olakšao položaj Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i otklonila opasnost od eventualnog napada Rumunjske zbog Banata, koju bi, prema Boškovićevim predviđanjima, u tom slučaju potpomognula Italija i Bugarska. Ostali članovi jugoslavenske delegacije nisu se slagali s njegovom ocjenom o potrebi mijenjanja dotadašnje politike i taktike oslona na američkog predsjednika Woodrowa Wilsona, zbog čega je 31. kolovoza bilo odlučeno da se uz Boškovićevo mišljenje dostavi vladi i mišljenje šefa jugoslavenske delegacije Nikole Pašića i delegata Josipa Smodlake.¹⁶

Konačno 3. rujna jugoslavenska delegacija dobila je konačan tekst mirovnog ugovora s Austrijom i tekst konvencija o manjinama pa se ponovno razvila diskusija jesu li čl. 51 ugovora s Austrijom i konvencije prihvatljivi za Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca ili ne. Šef jugoslavenske sekcije za međunarodno pravo Slobodan Jovanović zastupao je stajalište da se ni ugovor s Austrijom niti konvencije ne smiju potpisati, jer ukoliko bi se propisi o zaštiti manjina prostirali i na Makedoniju, kako to i konvencije i čl. 51 mirovnog ugovora s Austrijom predviđaju, nastao bi građanski rat u latentnom stanju i stvorila bi se nesolidna situacija u čitavoj Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, a ograničavao bi se i njezin suverenitet. S Jovanovićem se u potpunosti slagao Bošković, pa je inzistirao da se ne smije dozvoliti krnjenje predratnog suvereniteta Srbije i Crne Gore.

Ante Trumbić, ministar vanjskih poslova jugoslavenske države i drugi po rangu član delegacije, bio je već nešto suzdržaniji u ocjeni uskratiti li ili ne potpis na mirovni ugovor s Austrijom. Kao prvo, konstatirao je da o tome odluku donosi vlada i vlada je odlučila da se potpis uskrati, ukoliko član 51 ostane nepromijenjen. Međutim, Trumbić je napomenuo da sada kada je dobiven konačan tekst i mirovnog ugovora i konvencija o manjinama, vlada ih treba temeljito proučiti i na temelju toga donijeti svoj stav. Pritom treba imati u vidu da velike sile uključujući i SAD smatraju da je neriješeno manjinsko pitanje krivo za izbijanje rata i zbog toga sada upravo na rješanju tog pitanja naročito inzistiraju. Zato se ne treba zavaravati da Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca neće trpjeti posljedice ukoliko uskrati svoj potpis zbog tog, Saveznicima tako važnog pitanja. Zbog njihovog

14 Isto, sjednica od 22. Augusta 1919. Str 176-177.

15 Isto, sjednica od 25. Augusta 1919. Str 177-178.

16 Isto, sjednica od 29. i 31. Augusta 1919. Str 179-190.

nezadovoljstva i neraspoloženja Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca može doći u opasan i nepovoljan položaj prema Rumunjskoj, koja još uvijek nije definitivno odustala od Banata. General Petar Pešić, šef vojne sekcije jugoslavenske delegacije, bio je vojnički još direktniji i neposredniji. Priopćio je delegatima da je jugoslavenska vojska u strašnom stanju, bez uniforma, municije, hrane, a i moralno stanje je loše, pa je zbog toga neophodno potrebno skinuti bar jednog neprijatelja s vrata, i potpisati mir s Austrijom. Ali nakon iscrpne diskusije delegacija je odlučila ipak još jednom pokušati Saveznike privoliti na izmjenu Konvencije o zaštiti manjina, tako i da se iz režima zaštite izuzme Makedonija.¹⁷

Međutim, kad su na sjednici od 8. rujna delegati sumirali rezultate svojih intervencija kod Saveznika, pokazalo se da ne postoje baš nikakvi izgledi za promjenu u tekstu Konvencije prema želji Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Pašić je pokušao uvjeriti britanskog ministra vanjskih polova Arthura Balfoura o izuzeću Makedonije, ali Balfour je odgovorio da je teško dijeliti oblasti na one prije i one poslije rata. I Frank Polk, član američke delegacije, kojeg su također obišli Pašić i Milenko Vesnić, nije uviđao da Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca prijeti opasnost ukoliko bi potpisala Konvencije o zaštiti manjina. Dapače, Polk je upozoravao Pašića i Vesnića na opasnosti od izolacije jugoslavenske države ukoliko ne potpišu Mirovni ugovor s Austrijom i Konvencije o zaštiti manjina. Odbijanje Jugoslavena da daju svoj potpis veoma bi oslabilo Wilsona, njihovog zaštitnika, koji se intenzivno zalaže za pravedno rješenje pitanja manjina. Istodobno bi u vezi Banata ojačao položaj Rumunjske u odnosu na Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca.

Generalni sekretar francuskog ministarstva vanjskih polova Philippe Berthelot predočio je Vesniću još drastičnije položaj Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca ukoliko odbije potpisati Konvencije i mir s Austrijom. Upozorio je da bi nepotpisivanje moglo dovesti do drugih, za jugoslavensku državu, nepovoljnih promjena u ugovoru s Austrijom kao na primjer, da se oblasti, koje su u pitanju, ne ustupaju Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, već se ostavljaju savezničkim i udružanim silama, a utjecalo bi i na rješenje crnogorskog pitanja.

Na temelju tih izjava predstavnika Velike Britanije, SAD-a i Francuske, vodeći članovi jugoslavenske delegacije Trumbić, Vesnić, Ivan Žolger, Otokar Ribarž i Smodlaka predložili su da se vladi savjetuje pristanak na potpisivanje i Mirovnog ugovora s Austrijom i na Konvencija za zaštitu manjina, jer bi se u protivnom dovelo u pitanje najbitnije interese Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i otuđilo je od najboljih prijatelja i zaštitnika. Međutim, šef delegacije Pašić je bio suprotnog mišljenja, pogotovo što je i sam bio potpisnik Bukureštanskog ugovora (nakon drugog balkanskog rata), koji

17 Isto, sjednica od 3. septembra 1919. Str 180-181.

bi se prihvaćanjem klauzule o zaštiti manjina anulirao. No, istodobno bi se pokorio vladinom naređenju, ukoliko vlada odluči da se ugovor s Austrijom i Konvencije ipak potpišu. I Bošković nije odustajao od svog stava da se ne potpisuje Mirovni ugovor s Austrijom ni Konvencije o zaštiti manjina te je na kraju odlučeno da se sva izložena mišljenja pošalju vladi u Beograd.¹⁸

Kako su Saveznici odlučili da se Mirovni ugovor s Austrijom potpiše u St. Germainu 10. rujna, delegacija Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca je 9. rujna, s mnogo iščekivanja i neizvjesnosti vijećala, a kako nikakva uputstva iz Beograda nisu stizala, što da radi ukoliko uputstva vlade ne stignu pravodobno. Ribarž je smatrao da svakako treba potpisati ugovor s Austrijancima, jer se situacija izmijenila i većina delegata se slaže da bi uskraćivanje potpisa samo štetilo Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. I general Pešić se slagao s Ribaržom, a istog mišljenja bili su i Žolger i Smodlaka. Međutim Pašić, Vesnić, Bošković i Trumbić smatrali su da se ipak ne smije postupati mimo vlade čija nova naređenja još nisu stigla, i zato još uvijek vrijedi stav da se ugovor ne potpisuje ukoliko se ne promijeni član 51. Stoga je odlučeno da se ipak ne ide na potpisivanje u St. Germain ukoliko vladine instrukcije ne stignu na vrijeme. A Pašić je na kraju sjednice obavijestio delegate da će se morati povući iz delegacije i dati ostavku.¹⁹

U međuvremenu Davidovićevo se vlada u Beogradu nalazila pred ostavkom, ali kako je Pašićev zahtjev za hitnim uputstvima stigao tek 9. rujna u 18 sati, Davidović je ipak, neposredno prije uručivanja ostavke, poslao delegaciji uputstva u kojima se kaže, shodno situaciji u kojoj se nalazila vlada, da delegacija odloži potpisivanje do uputstava nove vlade ukoliko smatra da to neće naškoditi interesima Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. U suprotnom, neka se ipak potpiše Mirovni ugovor s Austrijom. Istodobno treba objasniti Amerikancima, tražio je Davidović, razloge jugoslavenskog ustezanja oko konvencije o manjinama. Jugoslaveni su sva prava svojim manjinama priznali od samog početka postojanja jugoslavenske države i zato nema potrebe da im se bilo kakve konvencije nameću sa strane. Zbog toga Jugoslaveni osjećaju da im je bez razloga povređen suverenitet.

No Davidovićevo uputstva stigla su u Pariz tek 10. rujna poslije podne, nakon završetka ceremonije potpisivanja Mirovnog ugovora s Austrijom, i delegacija se opet našla u dilemi što učiniti. Pašić, Trumbić i Bošković predlagali su da se sačekaju instrukcije nove vlade, dok su ostali delegati smatrali da ne treba gubiti vrijeme i da ugovor treba odmah potpisati. Ipak je prevladalo mišljenje Pašića i Trumbića, jer su oni trebali biti i potpisnici, i odlučeno je obavijestiti predsjednika konferencije mira Clemenceaua o ostavci jugoslavenske vlade. Zbog toga jugoslavenska delegacija mora čekati nova uputstva.²⁰ Uz novi zahtjev za uputstvima, Pašić je od vlade u Beog-

18 Isto, sjednica od 8. septembra 1919. Str 182-183.

19 Isto, sjednica od 9. septembra 1919. Str 183.

20 Isto, sjednica od 10. septembra 1919. Str 183-184.; Almond-Lutz, nav. dj. Note from

radu tražio razrješenje kao šefa delegacije i kao potpisnika budućeg mira s Austrijom, jer taj ugovor ne odgovara njegovom uvjerenju.²¹

Nova Davidovićeva vlada nije poslala svoja uputstva usprkos neodobranju velikih sila, već je tražila od Pašića da obavijesti Konferenciju mira kako je Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca spremna garantirati sva prava svojim manjinama vlastitim zakonima, ali da neće prihvatiti ograničenja suvereniteta izvana. Ujedno je pozvala Pašića, Trumbića Smodlaku i Ribarža na konzultacije u Beograd.²²

U Beogradu je 21. rujna bila održana sjednica ministarskog savjeta na kojoj je prisustvovao i regent Aleksandar. Trumbić je detaljno izložio međunarodni položaj Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i političke posljedice nepotpisivanja mirovnog ugovora s Austrijom te se založio da se zbog katastrofalnih posljedica po jugoslavensku državu ugovor ipak potpiše kao i Konvencije o manjinama. Slobodan Jovanović je, naprotiv, zastupao tezu da Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca kao suverena, međunarodno priznata država ne mora prihvatiti nikakav diktat sa strane. Ribarž se s pravnog stanovišta slagao s Jovanovićem, ali se s političkog stanovišta priklonio Trumbićevoj ocjeni o neophodnosti potpisivanja i mira i konvencija. I Smodlaka se složio s Trumbićem i Ribaržom.²³

Ali vlada je odlučila ipak još jednom pokušati kod Saveznika izboriti se za izuzeće Makedonije iz garancije o zaštiti manjina te je u tom smislu delegacija 5. studenog predala Konferenciji još jednu notu.²⁴ Međutim, i tog puta sve je bilo uzaludno, i delegacija je 5. prosinca odlučila potpisati Mirovni ugovor i s Austrijom i Bugarskom zajedno s Konvencijama o zaštiti manjina.²⁵

the Yugoslav Delegation Reporting Resignation of the Government and Consequent Delay relative to the Signature of the Austrian Treaty, str. 498.

21 Ivo J. Lederer, *Yugoslavia at the Paris Peace Conference. A Study in Frontiermaking*, New Haven and London, Yale University Press 1963., str. 244.

22 Zapisnici, sjednica od 13. Septembra 1919, str. 184-185.

23 Isto, sjednica Ministarskog savjeta od 21. Septembra 1919, str 373-378.

24 Almond-Lutz, nav. dj. Note dated November 5th from the Serb-Croat-Slovene Delegation on the Minorities Convention, str. 498-502.

25 Zapisnici sjednica od 5. decembra 1919, str. 198-200.

Zaključak

Definiranje jugoslavensko-austrijske granice nakon I. svjetskog rata iziskivalo je tešku diplomatsku borbu za mladu jugoslavensku državu, bez obzira na to što je Austrija pripadala taboru pobijedenih zemalja. Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca imala je veoma moćnog neprijatelja u taboru velikih sila pobjednica, a to je bila Italija koja se zalagala da jugoslavenska država dobije što nepovoljnije granice prema svim svojim susjedama, pa tako i prema Austriji. To je bilo evidentno kod određivanja granice u Koruškoj, a došlo je do izražaja i kod definiranja granice u Štajerskoj. Austrijska strana, potpomognuta Talijanima, opravdavala je svoja potraživanja prema južnoj Štajerskoj činjenicom da je u većim gradskim središtima živjelo pretežno germansko stanovništvo. Ali to je bio rezultat stoljetne germanizacije i Vijeće šefova delegacija je to uzelo u obzir kod donošenja konačne odluke. Austrijanci i Talijani su zatim predložili da se i u mariborskom području održi plebiscit, iako je čitava mariborska okolica u potpunosti slovenska. Austrijska strana svoj zahtjev opravdavala je tvrdnjom da su Slovenci u Štajerskoj potpuno dugačiji od Slovenaca Kranjske, odnosno da su to Vendi koji žive i u Koruškoj. Na posljetku Konferencija je odbila plebiscit u južnoj Štajerskoj, Maribor je dodijeljen Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, a Radgona Austriji. No, ono što je naročito pogodilo Jugoslavena bila je obveza da uz mirovni ugovor s Austrijom potpišu i Konvenciju o zaštiti manjina, što su bile obvezne potpisati i sve ostale zemlje nasljednice Austro-Ugarske. One su to smatrale očitom nepravdom s obzirom da tu obvezu nisu preuzele velike europske sile koje su se također teritorijalno povećale na račun svojih neprijatelja. Konvencije o zaštiti manjina zemlja potpisnica morala je poštivati na cijelom svojem teritoriju, a Rumunji i Jugoslaveni pokušali su da budu isključeni oni teritoriji koji su tim državama pripadali prije 1914. godine. Na tom pitanju opet su došli do izražaja složeni odnosi i interesi unutar jugoslavenske delegacije. Šef delegacije Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca Nikola Pašić, podržan od srbijanskih delegata i vlade u Beogradu, pokušao je sve da Makedonija bude isključena iz konvencija. Ostali članovi delegacije pokazali su razumijevanje za važnost Makedonije, ali su ukazali na štetnost za cjelokupnu jugoslavensku državu ukoliko se ne potpiše mir s Austrijom i Konvencije o zaštiti manjina. No tek kad su velike sile zaprijetile izolacijom jugoslavenske države, nakon određenog okolišanja i zavlačenja Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca ipak je potpisala St. Germainski mirovni ugovor i Konvencije o zaštiti manjina.

Livia Kardum

**Demarcation Problems in Styria and
Minority Question in the Peace treaty
with Austria in 1919**

Summary

The borderline in Styria between the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians and Austria was defined, just as the one in Carinthia, only after some hard diplomatic fight in which all the available arguments were used. The Austrians argued for the claim for a plebiscite on the territory of Maribor not only by the fact that in Maribor the majority population is German, but also that the people of Vendi are living in the surrounding parts who are not at all alike to Slovenians in Kranjska. The Peace Conference didn't accept the Austrian claim, Maribor fell under the Yugoslav state, Radgona under Austria and all the countries-successors of Austro-Hungarian Monarchy had to sign the Conventions of minorities' protection in addition to the St. Germain Peace Treaty with Austria.